

ÉS MEGSZABADULTUNK

Irta: Brindza Károly

Ősz volt, az eső lassan szitált és átáztatta a bombáktól felszaggatott Tiszapartot. Őreink behúzódtak a lerombolt Tiszahíd maradványai alá, védelmet keresve a folyton szitáló eső elől. Mi, dacára a rossz időjárásnak, vidáman döngöltük a hatalmas bombatöltéseket, amelyeket az angol légibombák vágtak a töltésen. Kelet felől, a Tiszán túlról, állandó robbanások zaját hozta a szél.

Már öt hónapja, hogy besoroztok bennünket a 452-es különleges munkaszázadba. Nagy megkönnyebbülés volt számunkra, amikor megjelent a sorozóbizottság a szegedi »CSILLAGBÖRTÖNBEN«. A három éves súlyos rabság és kényszermunka után, örültünk, hogy végre kikerülhetünk a négy fal emésztő sötétségéből. Sokat vártunk a sorozástól. Valamennyiünknek az volt a legfőbb vágya, hogy kikerüljön Magyarország és a világ egyik leghorzasabb börtönéből, a szegedi »Csillag«-ból.

Nem hinném, hogy szigorban és embertelenségben volt szörnyűbb börtön mint a szegedi »Csillag«, durvaságra és kiméletlenségre edzett börtönőreivel. Valóságos vár volt ez, ahová nem tudott betörni a világ öröme és humanizmusa. Mindent lezárt a »Csillagot« erőszerűen körülvevő hatalmas fal, a börtön-tisztviselők és börtönőrök intézményesített embertelensége. Ezek a falak, ezek az emberek, süketek és vakok voltak az idők minden változásaival szemben. Ezek nem tudták mi az, embernek lenni. Előttük ismeretlen volt az ami emberré teszi az embert: a gondolat és a becsület. Előttük csak egy állott: vakon teljesíteni a kapott parancsot. Kutyahűséggel szolgálták a Horthy rendszert és annak hóhérait. Látni, számolni, gondolkodni és felmérni? Ez nem az ő dolguk volt. Számukra Sztalingrád, Orel, Vityepszik nem jelentettek semmit. Nem tudtak Mussolini bukásáról, partraszállásról és a balkáni népháborúról. A politika náluk egyet jelentett a legsúlyosabb bünténnyel. Kérdést és felelet nem vártak és nem kértek semmire. Egyet azonban nagyon jól tudtak: szolgalelkűen teljesíteni az »Alapszabályok« és az őparancsnok utasításait: a folyosóra ki ne jöjjön senki, újság be ne kerüljön, a látogatók hátratett kezekkel álljanak a rács előtt, és minél rosszabb kosztot a rabnak, nehogy embernek érezze magát; a »fegyelménél« a láncot az előírásnál két szemmel szorosabbra húzni és megalázni a rabot, különösen a politikaiakat (kommunistákat). Egy szóval elviselhetetlenné tenni az életét annak, aki valamilyen okból szembe került a magyar úrvilággal és annak elnyomó rendszerével.

Ismerték, hisz ez volt életük legfőbb célja, minden módját annak, hogy hogyan kell elkeseríteni a rabok életét. És ez majdnem minden esetben sikerült is nekik. Egyedül a politikai elitélteket nem tudták megtörni. Azokat, akiket a fasizmus, a gyilkosok, a kizsákmányolók és rablók elleni harc fűtött. Azokat nem tudta

megtörni a bilincs, kínzás, a kemény fekhely, az éheztetés és megalázás, amelyben részük volt, ha a kényszermunkán k'szabott mennyiséget nem termelték ki. A hónap végén, amikor Barnás úr a munka főügyelő megszámolta a termelt mennyiséget, a meghurcolás ellenére, a kommunisták sohasem csinálták meg a megkövetelt mennyiséget.

Ilyenkor jött a raport. Az »Örparancsnok úr« sorba állított bennünket és kérdezte az okokat, hogy miért nem termeltük a kívánt mennyiséget? A válasz egyöntetű volt: nem lehet. Ezután következett Király őrmester és a lánc. Ha netalán volt közönséges büntetett is a láncravertek között az legtöbbször sírt és könnyörgött. A kommunisták énekeltek.

Az eszme és a dal segítette át a kommunistákat a legnehezebb napokon, a legsúlyosabb megpróbáltatásokon. Nem törhette meg őket Lepoglava, Mitrovica, Csillag és az akasztófa sem.

Emlékszem 1941 ködös októberi reggelére: Kis Ernőt vitték az akasztófa alá a »Csillag« udvarán. Amikor gyilkosai az akasztófára hurcolták, ő fiatal, érces hangján az Internacionálét énekelte és még amikor a hóhér a kötelet a nyakára tette, akkor is éltette a forradalmat és átkozta a fasizmust. Vagy amikor a fiatal újvidéki szerb elvtársnőt vezették el ablakaink alatt a veszőhelyre és amikor fellépett az akasztófa alá, bátran halálfélelmet nem ismerve, makacsul felvetette fejét és leköpte hóhérait. Még a halál előtt is hajlíthatatlanok maradtak.

A dal, az eszme, és a győzelem biztos tudata tartott fenn bennünket akkor is, amikor ott dögönyöztük a tépett Tiszapartot. 1944 szeptemberében volt ez. A szabad levegő teljesen visszaadta testi és lelki egyensúlyunkat. És még valami: a Tisza tulsó oldalára felől jövő tompa ágyúdörej.

Az amit vártunk, amiért éltünk, ami minden reményünk volt, a túloldalon egyre közelebb jött hozzánk. Közelgett szabadulásunk órája; a Vörös Hadsereg Makónál állott.

A katonák, akik a sorozás után átvettek bennünket, szemmel láthatóan elkedvetlenedtek, idegesen nevetgéltek és megváltozott hangon kezdtek velünk beszélgetni. Békéről beszéltek és, hogy ők nem bánják bárki győzön, csak vége volna már. Mi pedig örültünk, kimondhatatlanul örültünk, Csillag és mosolygó arcok válaszoltak minden dörrenésre. Lázasan sürgőldöttünk és tárgyaltuk a hallott híreket: a Vörös Hadsereg elfoglalta Aradot, Debrecen fölszabadult. Makóval megszakadt az összeköttetés... Az oroszok nem bántanak senkit. Valamennyien éreztük, hogy a közeli napokban eldől a sorsunk.

A »Csillagot« kiürítették. Azokat az elvtársainkat, akik nem estek sorozás alá, elszállították Vácra, majd Németország felé... Emlékszem milyen izgalommal bucsúztunk és meghatottan kívántuk a szerencsés szabadulást egymásnak. Vége hossza nem volt az integetésnek, amikor felsorakoztatták őket a »Csillag« folyosóján. Ekkor láttuk utóljára és búcsúztunk el a zombori Speidl Vilitől, a szabadkai Győri Feritől, a zentai Huszák Miskától, a csantavéri Vékony Antal bácsitól, a topolyai Uri Jósoktól és még számtalan jó bácskai szerb és magyar elvtárstól.

Azóta csak rossz híreket hallottunk róluk. Ugy mondják, a né-

metek kivégezték őket.

Átszállítottak bennünket a szegedi »Hiradós kaszárnyába« s végre kiürült a sötét fegyház, ahol ezerszámra sinylődtek. akik nem egyeztek Horthy véres uralmával. Itt ült Rákosi Mátyás, Vas Zoltán, Politzer György és a magyar munkásmozgalom színe-java. Oda hordták Bácska megszállása után azokat, akik felemelték szavukat a vajdasági népek egysége és a Jugoszláv népfelszabadító harc érdekében. Ez a ház volt Horthy Magyarországnak leghűbb tükre és a magyar nép örök szégyené.

Am az ágyúdörgés, mint valami közelgő vihar, folyton erősödött. A döngölőket vidáman csapkodtuk, énekeltünk és lopva az örök felé tekintgettünk. A Tisza tulsó partján minden dörrenés szívrünk egy örömdobbanása volt, míg az örök idegesen kémleltek kelet felé. Volt is rá okuk. Amíg nekünk a szabadság harsonáját jelentették, addig számukra, a fasizmus hű kiszolgálóira a végzetet.

A városban nagy idegesség, valóságos pánik lett úrrá. A kaskastollasok elvonultak, velük a nagyobb házak lakói is. A Tiszaparton felállították az ágyukat. A katonák zavartan kapkodtak. Az arcok sápadtabbakká, a szemek riadtabbakká lettek.

Annál szembetűnőbb volt a mi rabszadunk kedélyváltozása. Nem lehet elfeledni azt, amikor az erőszak és az embertelenség, a másokkal szembeni kíméletlenség megtestesítőim úrrá lett a gyáva félelem, amikor a tegnapi gyilkosok szemében a kétségbeesés riadt rémületét látják azok, akikkel még tegnap a legembertelembb módon éreztették gyáva hatalmaskodásaikat.

Ők féltek, mi énekeltünk. A Vörös Hadsereg mindig közelebb jutott a szőke Tiszához.

Amiért vártunk, bekövetkezett. Jött a futár: a munkát azonnal abbahagyták velünk. Szegedet el kellett hagynunk. Vittek bennünket tovább nyugat felé.

Az úton megtárgyaltuk a helyzetet. A tenni-való világos volt: a Dunán nem megyünk át! Az utat erőltetett menetben tettük meg.

Újabb hírek szerint Szegedet feladták. Az oroszok gyorsan törtek előre.

Esős októberi estén érkeztünk Bajára. Baja is a pánik képét tárta elénk. Az utakon kaskastollasok jártak sűrű őrijáratokat. A város körül gyors iramban, szerb és zsidó munkaszolgálatosok ásták a »tankcsapdákat«.

Az izgalmas éjszaka után, a hajnal pirkadásával megrázó kép fogadott bennünket. Kétezeröttszáz csontváz, tépett ruhákban, az éhségtől s fáradtságtól agyongyötört emberi alak imbolygott a dunai sziget tulsó oldalán. Körül fegyveres magyar katonák álltak őrt. Az utakon német SS-tisztek sétáltak gúnyosan szemlélve a táborot. Megtudtuk, hogy a bőri zsidó munkaszolgálatosokkal találkoztunk. Amikor közelükbe kerültünk, elmondták, hogy négyezeröttszázan indultak el Bórból, a szerbiai rézbányából és kétezeröttszázan értek Bajára; a többit az úton lemészárolták az SS-legények... Cservenkáról beszéltek, ahol a németek a mérszárlás után a bakancs sarkával rúgták ki az aranyfogakat áldozataik szájából és az arany gyűrűkért levágták a hullák újjait. Enni már napok

óta nem kaptak. Az SS-tisztek gúnyos vigyorgással nézték ezt a találkozást.

Másnap átszállítottak bennünket a város délkeleti szélén fekvő barakraktárba. Tankocsapdát ásattak velünk. Kétféle mély árokkal akarták megállítani az ötventonnás szovjet tankok előretörését!

A városban a pánik állandóan fokozódott. Német csapatok vonultak a dunai komp-lejárathoz szakadatlanul. A várost ellepték a bánáti és bácskai német menekülők. A magyar katonaságon a bomlás jelei váltak láthatóvá. A bácskai magyarok csoportosan szöktek a hadsereg kötelékeiből. Valami készült. És ez a valami a magyar reakció válsága volt, amelyet a Vörös Hadsereg rettenetes csapásai váltottak ki.

Október tizenötödikén, vasárnap Horthy belátta, hogy a játszma a magyar reakció számára elveszett, kiáltványban fordult a hadsereghez, a magyar néphez, bejelentette a háború elvesztését és fegyverszüneti kérelmét.

A hír kitörő lelkesedést váltott ki a politikai foglyok között. A katonák egyrésze szintén örült, míg a másik része alig mert a tábor felé jönni. A századparancsnokot két katona támogatta a barakunkba. Azt hitte, hogy elevenen megnyúzzuk, amire lett is volna okunk. Mi felfogva a helyzetet, azonnal követeltük, hogy fegyverezzenek fel bennünket, mert mi harcolni akarunk az esetleges német támadás ellen.

A századparancsnok, nagy rémületében mindent megígért. Nem akartunk hinni a tényeknek, hát valóban szabadok vagyunk?...

A századparancsnok azonban méltó maradt önmagához. Sokkal gyávább volt, sem hogy fegyvert adott volna kezünkbe. Továbbra is fenntartotta az őrséget, mintha mi sem történt volna.

Az események kergették egymást. Budapesten Szálasiék kerültek hatalomra és ezzel elkövetkezett Magyarország kálváriájának utolsó állomása.

Továbbra is ásatták velünk a sáncot. Szálasiék hatalma megerősödött. A Vörös Hadsereg újra lendületbe jött. A mi helyzetünk, a vagy-vagy nagy kérdése elé állított bennünket. Négyes csoportokat szerveztünk magunk között és vártuk a jelszót a szökésre. Ez október 20-án, amikor az orosz ágyúörgések hangjainak hallatára a helyőrség Baja kiürítését határozta el, bekövetkezett.

Este 6 óraker a keretlegénység átment a szomszédos utászlaktanyába eskütételre (Szálásra) és mindössze néhány órát hagytak a barakok őrzésére, a helyet kettős drótakadályok is védték. Készen álltunk a szökésre.

Este 7 óraker, amikor a sötétség teljesen beállott, elhangzott a jelszó: a négyes csoportok megkezdték a drótok szétszaggatását és megszöktünk a táborból.

Nem lehet leírni a boldogságot, amelyet éreztünk hogy a 33 hónapos sulyos rabság után újra szabadon, a saját elhatározásunktól fűtve, hajtva előre, mehetünk a dolgozók szabad jövődjé felé.

Leírni azt a nagy boldogságot, amikor az állati módon láncravert rab újra visszalép az emberek sorába, újra alkotó része lehet az emberi társadalom nagy közösségének, élete újra lendületet vehet saját sorsának irányításában; azt a boldog örömet le-

írni, vagy elbeszélni nem lehet. Azt csak érezni és élni lehet, kifejezni az alkotásban és kiélni a társadalom újjáépítésének nagy munkájában.

Október 20-án, amikor a hazánk hősi fővárosa, Beograd felszabadulásának történelmi jelentőségű perceit élte át, az égbolt csillagainak útmutatása és ösztönös megérzéssel ötven bácskai tartott hazája felé, hogy ott kezdje újra, ahol 1941—42-ben a fasiszta hóhérok kiütötték a kezéből a fegyvert.

FÖLDREFORM ÉS DEMOKRATIZÁLÓDÁS

Irta: Varga Jenő

A földreformot, ezt az igen nagy horderejű társadalom-politikai intézkedést egész sor felszabadított kelet-európai országban végrehajtották. Ez a középkortól napjainkig visszamaradt hűbériség-jobbágyság maradványainak felszámolását jelenti. A földreform ily módon aláásta a reakció legszárkább és legfontosabb támpontját s megnyitotta az utat a társadalmi élet demokratizálódása felé az eddig nem demokratikus berendezésű országokban.

A földreform szoros kapcsolatban áll a felszabadított országok népi erőivel. A földosztás következtében megszűnt hatalmas nagybirtokok nem egyebek a hűbériség örökségénél. Ez a nyílt földesuri-nagybirtokosi uralmi rendszer a társadalom többi rétegei felett tagadja a néptömegek minden jogát.

Ezer esztendővel ezelőtt, amikor Európa lakossága még gyér volt, a nagybirtokosok erőszakkal a földhöz kötötték a munkaerőt. Nemcsak a földet értékelték, hanem a rajta dolgozó embereket is. Egykori okmányokban, amikor a földbirtokok átadásáról van szó, határaikat csak hozzávetőlegesen jelölik meg: »a folyóparttól a hegységig.« Azonban részletesen feltüntetik a földbirtokhoz kötött parasztokat és kézműveseket, mitőbb megjelölik képességeiket, milyen munkára alkalmasak és uruknak évente milyen szolgáltatásokat kötelesek elvégezni. Föld sokkal több volt, mint kellett. Hogy a paraszt ne szabadulhasson föl a nagybirtokos járna alól és ne élhessen saját földjén függetlenül, minden földet a földesúr-nagybirtokos tulajdonává nyilvánítottak. Ez volt a hűbériség fő jogi elve. A jobbágy-paraszt nemcsak arra kényszerült, hogy kezdetleges termelő eszközeivel munkálja meg a nagybirtokos földjét, hanem át kellett, hogy adja a nagybirtokosnak és egyháznak saját jobbágytelke termésének is nagyrészét. A hűbéri társadalmi rend a személyi függőségen alapult és a parasztság földhözkööttségén. A parasztokat úgy tekintették, mint valamilyen ráadást a földre, mint a nagybirtok alkatrészét.

A javak forgalmának növekedésével és a tőkés rendszer kialakulásával a hűbéri berendezésű társadalom elmentmondásba került a társadalmi élet gazdasági alapjával. A jobbágyi elnyomatás elviselhetetlen lett a parasztság számára. Amíg a parasztoktól elrabolt javak csak közvetlenül a földesúr és családja szükségletét szolgálták, a hűbéri kizsákmányolás szűk keretek között mozgott. A földesúr nem vett el a paraszttól többet, mint amennyi az ő saját szükségletére kellett. Amikor lehetőség nyílt arra, hogy a mezőgazdasági termékeket más árukká változ-